

RYCHLOST ODPOVÍDÁNÍ V ŽÁKOVSKÉM DOTAZNÍKU PISA 2022: PŘÍPAD ČESKÝCH ŽÁKŮ Z RŮZNÝCH DRUHŮ ŠKOL

RESPONSE TIME IN THE PISA 2022 STUDENT QUESTIONNAIRE: THE CASE OF CZECH STUDENTS FROM DIFFERENT SCHOOL TYPES

Martin Boško, Hana Voňková, Ondřej Papajoanu

The Anchoring Center for Educational Research, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova

Abstrakt

Časy odpovídání v dotaznících se stávají čím dál více důležitou součástí sběrů dat a následných analýz. Zde analyzujeme rozdíly v rychlosti odpovídání na položky ze žakovského dotazníku PISA 2022 u českých žáků z různých druhů škol (základní školy, víceletá gymnázia, čtyřletá gymnázia, střední odborné školy s maturitou a střední odborné školy bez maturity). Položky se zabývaly přístupem k matematice, přírodovědným předmětům a českému jazyku a literatuře. Výsledky ukázaly, že nejrychleji v průměru odpovídali žáci ze středních odborných škol bez maturity. Na většině druhů škol odpovídali v průměru chlapci signifikantně rychleji než dívky. Pro analýzu časových dat českých žáků je tedy vhodné brát tyto rozdíly v úvahu.

Klíčová slova: *PISA 2022, žakovský dotazník, rychlost odpovídání, čeští žáci, druh školy*

Abstract

Response times in questionnaires are becoming an important part of data collection and following analyses. Here, we analyze differences in response times of Czech students from different SCHOOL types (basic schools, multi-year gymnasia, four-year gymnasia, vocational schools with Maturita exam and vocational schools without Maturita exam) for PISA 2022 student questionnaire items. The items dealt with the attitude to mathematics, science, and Czech language and literature classes. The results have shown that the fastest responding were, on average, students of vocational schools without Maturita exam. In most school types, males responded significantly faster than females.

As such, it is important to take these differences into consideration when analyzing data from Czech students.

Keywords: *PISA 2022, student questionnaire, response time, Czech students, school type*

1 ÚVOD

Údaje o rychlosti odpovídání v dotaznících mohou souviset s kvalitou získaných odpovědí (příliš rychlé odpovědi nemusí být validní), dále s mírou vynakládaného úsilí respondentů při odpovídání a též s kulturními a jazykovými rozdíly v odpovídání. Zde se zaměřujeme na to, jak rychle žáci z různých druhů škol odpovídají na položky ze žakovského dotazníku *Programme for International Student Assessment* (PISA) 2022, které se zabývají přístupem k matematice, přírodovědným předmětům a českému jazyku a literatuře. Také analyzujeme časy odpovídání dívek a chlapců na různých druzích škol.

2 TEORIE

Analýza časů odpovídání je v literatuře spojována zejména s tzv. „nedbalým odpovídáním“, které může negativně ovlivnit kvalitu získaných dat (Goldammer et al., 2020). Častým problémem, který snižuje kvalitu dat v dotaznících, je tzv. „speeding“ (tj. odpovídání, které je příliš rychlé na to, aby si respondent stihl položku přečíst a validně na ni odpověděl). V praxi však není jednoduché určit čas, který by byl jasným indikátorem „speedingu“, neboť tento čas se může lišit pro každého respondenta (Zhang & Conrad, 2014). Předchozí výzkum ukázal, že se čeští žáci z různých druhů škol liší ve způsobu odpovídání na dotazníkové položky a že je tyto rozdíly nutné brát v úvahu při porovnávání skupin žáků (Voňková et al., 2022). Naš výzkum si klade za cíl rozšířit tyto poznatky o to, zda a jak se žáci z různých druhů škol liší v rychlosti odpovídání na vybranou dotazníkovou položku.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Využíváme národní data ze studentského dotazníku PISA 2022, doplněné o časy odpovídání na dotazníkové položky (ČŠI, n.d.; OECD, n.d.). Zaměřujeme se na sadu 9 položek (ST268) týkající se přístupu žáků ke třem předmětům – matematika, přírodovědné předměty a český jazyk a literatura (*Předmět je jedním z mých oblíbených předmětů, Předmět mi jde snadno, Chci mít dobré výsledky v předmětu*; časová proměnná ST268_TT). Analyzujeme pouze žáky, kteří zodpověděli všech devět položek za max. 3 min (tj. v průměru 20 s na položku; $N = 7439$). Žáci byli rozděleni na podskupiny dle pěti druhů škol – základní školy ($N = 2911$), víceletá gymnázia ($N = 1443$), čtyřletá gymnázia ($N = 904$), střední odborné školy s maturitou ($N = 1544$) a střední odborné školy bez maturity ($N = 637$) – a na dívky a chlapce (proměnná ST004D01T).

4 VÝSLEDKY

Výsledky ukázaly, že rychlost odpovídání na položky se lišila dle druhu školy. Nejrychleji v průměru odpovídali žáci ze středních odborných škol bez maturity (mean = 26,9 s; SD = 14,3) a dále žáci středních odborných škol s maturitou (30,5 s; 11,4). Nejpomaleji v průměru odpovídali žáci ze základních škol (33,2 s; 14,4). Průměrné časy žáků z víceletých gymnázií i z čtyřletých gymnázií byly prakticky totožné (32,6 s; 11,4). Rozdíly se projevily i mezi dívkami a chlapci. Dívky odpovídaly signifikantně pomaleji než chlapci na většině druhů škol. Největší rozdíl byl u žáků středních odborných škol bez maturity (dívky: 28,9 s; 13,2; chlapci: 25,4 s; 14,9) a dále mezi žáky základních škol (dívky: 34,4 s; 13,3; chlapci: 32,3 s; 15,2) a středních odborných škol s maturitou (dívky: 31,1 s; 9,8; chlapci: 29,8 s; 13,1). Nesignifikantní ($p > .1$) rozdíly byly u žáků čtyřletých (dívky: 33,0 s; 11,3; chlapci: 31,7; 11,5) a víceletých gymnáziích (dívky: 32,8 s; 10,8; chlapci: 32,4 s; 12,1).

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky ukázaly, že druh školy souvisí s rychlostí odpovídání na zkoumané položky. Největší rozdíl byl nalezen mezi středními odbornými školami bez maturity a základními školami. Na všech druhů škol chlapci odpovídali rychleji

než dívky. Naše výsledky mohou indikovat, že u žáků středních odborných škol bez maturity a u chlapců častěji dochází ke speedingu. Toto by mělo být bráno v úvahu při časových analýzách. Tato studie prezentuje dílčí závěry, které jsou založeny na analýze časů odpovídání na jednu sadu položek v dotazníku s tím, že se zaměřuje na tři testované gramotnosti v PISA. Budoucí výzkum se může zaměřit na komplexní analýzu dalších položek v dotazníku či analyzovat vývoj rychlosti odpovídání v průběhu celého dotazníku. Dále se nabízí analyzovat rozdíly v časech odpovídání napříč zeměmi a světovými regiony (viz např. Vonkova et al., 2025).

PODĚKOVÁNÍ

Studie vznikla v rámci řešení projektu GAČR *Vývoj motivace k učení se anglickému jazyku u českých žáků z různých typů škol na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání* (24-10968S).

6 LITERATURA

- Česká školní inspekce (ČŠI). (n.d.). *PISA 2022 žákovský dotazník – národní data* [Data set]. Dostupné z <https://www.csicr.cz/cz/Mezinarodni-setreni/PISA/Datove-soubory-a-dotazniky/PISA-2022>
- Goldammer, P., Annen, H., Stöckli, P. L., & Jonas, K. (2020). Careless responding in questionnaire measures: Detection, impact, and remedies. *The Leadership Quarterly*, 31(4), Article 101384. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2020.101384>
- OECD. (n.d.). *PISA 2022 questionnaire timing data file* [Data set]. Dostupné z <https://www.oecd.org/en/data/datasets/pisa-2022-database.html>
- Vonkova, H., Papajoanu, O., & Bosko, M. (2025). Response times and self-reporting: Response patterns across countries and world regions using data from a large scale computer-based assessment. *Social Science Computer Review*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/08944393251322160>
- Voňková, H., Papajoanu, O., & Boško, M. (2023). Heterogenita ve způsobu odpovídání na dotazníkové položky u českých žáků v PISA 2012 : analýza dle kraje, typu a velikosti školy. *Studia Paedagogica*, 27(3), 127–159. <https://doi.org/10.5817/sp2022-3-5>

Zhang, C., & Conrad, F. (2014). Speeding in web surveys: The tendency to answer very fast and its association with straightlining. *Survey Research Methods*, 8(2). <https://doi.org/10.18148/SRM/2014.V8I2.5453>